

pastís dolç, i pot formar l'essència d'un plat bàsic dels àpats, com els bunyols de bacallà en la cuina barcelonina i de pertot; com a dolç són especialment famosos els bunyols mallorquins (detalls en *AlcM*); els bunyols de l'Empordà, per Setmana Santa, són (i més havien estat) una de les pastes més delicades que ha elaborat la pastisseria d'Europa; tan expandit i popular, potser enlloc com el bunyol valencià, que es consumeix en quantitats immenses en tota ocasió i potser més que cap en les festes de falles (cf. notes útils en la revisteta de falles, *Pensat i Fet*, especialment la de J. Giner M., en el número de març 1964); encara que sigui amb disfressa castellana hem de pensar sobretot en un contingut valencià en la cobla aforística de Joan Timoneda: «y sigue a tus visagüelos / y este refrán verdadero: / 'buñolero, haz tus buñuelos', / buelva a ser ropavegero» (*BRAE* III, 570).

Clarament secundària, la variant de líquida repercutida, *brunyol*, déu tenir, però, certa antiguitat,¹ car ha conegut (com en el cas de *BUJOL*) una extensió considerable: avui està fortament arrelada (encara que més popular que ciutadana) a tot l'Empordà, alt i baix, incloent en aquell no sols la rodalia de Figueres sinó fins a Besalú i tot (1936); i és versemblant que ja s'hi usés segles enrere, car la retrobem en part de Sardenya (on el mot és una importació catalana): *brugnolu* en el sassarès i logudorès (però *bugnolus* en el Campidano, *MLWagner, RFE* IX, 234) i per tant és natural que *brinyols* sigui també la forma usada pel català de l'Alguer (Ciuffo, *Folkl. Alg.*, 260); en castellà trobem ja *bruñuelo* a mj. S. XIV en el poema d'Alfonso XI, i avui encara s'usa a Xile (cites en el *DCEC* i en Cuervo, *Obr. Inédit.*, p. 241).

El castellà *buñuelo* és també molt antic i ben arrelat: apareix ja cap als començaments del S. XIV, en els *Castigos del Rey D. Sancho*; i des de llavors el retrobem ben sovint i en molts textos de lèxic popular i ben localitzats, com el Gloss. aragonès del Palacio, en la *Danza de la Muerte*, en les èglogues salmantines de Juan del Encina (ed. 1496, f° 110v2); des de llavors copiosament, i només val ja la pena d'esmentar que Nebrija el dona amb un vocalisme que pot ser molt antic: «*boñuelo* o almojavana: circulus, lixula», i que l'ús en la trad. castellana de l'*Art de Coc* de Robert de Nola (p. 129) en el fons no és més que un reflex del seu text català originari (on també figura, p. 27).

Altreament tenim en general formes amb *u*, i no pas amb *o*, tant en català com en castellà, on pot haver-hi ajudat la seqüència de la semiconsonant *-u-*; però en totes dues llengües, la causa principal és que la *o*, com a àtona, estava més fortament subjecta a la influència palatalitzant de la *ny* que segueix, efecte que també actua en les variants castellanes *biñuelo* i *miñuelo*, de Salamanca aquesta i Almeria i altres zones d'Espanya i d'Amèrica, amb caràcter de vulgarisme, l'altra (cf. Cuervo, *Apunt.*, § 795).

La derivació de *bunyol* partint de *bony*, en el sentit d'objecte bonyegut, és un fet comprensible i que ja era d'esperar: el cast. *bollo* es formà semblantment al

costat d'*abollar* 'abonyegar', *abolladura* 'bony, o abonyegament d'un objecte'.

Altres derivats del mateix primitiu es troben en les llengües germanes del Nord. Però en aquestes, tot tenint el mateix element radical, hi ha l'altre sufix diminutiu: oc. ant. *bonbeta*, que ja trobem en un clàssic com *Flamenca*: «assatz an neulas e pimén / e raust, e fruchas e boinetas», v. 943 (pp. 238, 249) i apareix escrit *bonbeta* en els Estatuts de l'Església de Magalona, de l'any 1331 (que potser són simplement bunyols, passat que ho vegi més clar, amb lleuger matís de significat diferent, Bertoni, quan ho tradueix per «sorta di pâté», *ARom.* III, 369); avui segueix ben viu, almenys en la zona del Roine, en la forma *bougneto* 'bunyol', «pâte qu'on fait frire avec de l'huile» (*TdF* I, 318, amb cita d'Anseume Mathieu); i no ens sorprèn de trobar ací també la variant *bigneto*.

És de creure que s'estén fins al domini català, al llarg de la costa, car és també la forma usada pels rossellonesos, i ja en cançons tradicionals: «si ·ns donau un agridolç, / Déu conservi los fillols; / si·ns donau una *bonyeta*, / Déu conservi les filletes» (*Goig dels Ous*, tal com el recollí Pere Vidal, p. 16); Grandó confirma que ross. *bunyeta* és l'equivalent del comú *bunyol* (*Misc. Fabra*, p. 184); no deu ser exclusiu del Rosselló pròpiament dit, car també a Catllà (ja un poc més endins de la capital del Conflent) vaig sentir *buñetas* (1960).

En francès predominà la forma de terminació masculina, però de primer apareix com a femení i amb una forma ben igual a la del mot que significa 'bony' en general. Allí el mot primitiu té la forma *buigne*, ja en el S. XIV, i Christine de Pisan ja llavors l'usa en el sentit de 'bunyol' si bé reduint-lo fonèticament a *bigne*. Tanmateix aviat predominà amb aquest sentit el diminutiu, però masculí, *buignet*, que ja trobem l'any 1325. Si bé aquest vocalisme s'ha alterat allí en francès modern, convertint-se en *beignet*, és per una reducció del diftong comparable a la de *vide* < *vuide* (veg. *BUI*) i a la de *monnaie* (*monné*) reducció de l'antic *monoie* (*monwé*). Però d'altra banda Rabelais encara ens mostra el mot amb el diftong originari: «fricassées, tartes et *beuignetz*», «*beuignetz*, tourtes, guauffres», *Tiers Livre* (cap. 29, p. 213) i *Quart Livre* (cap. 59, p. 215). Altres formes en els patuesos: Ardecha *bugno* 'patisset de poma' (*VKR* IX, 357), Ain *bugne* (*Rom.* LXI, 110).

No hi ha enterament cap raó per creure que el cat. *bunyol* sigui imitat de l'occità (com suggereix estranyament M-L., *REW*, 1396), ni hi ha tampoc cap base ferma per suposar que la forma castellana sigui un calc de la catalana, car per bé que *BONY* ha mostrat més vitalitat en català que en castellà, no deixa d'haver-hi en castellà alguns reflexos autòctons del primitiu d'aquest mot. No repeteixo ací tots els detalls que vaig donar ja sobre el cast. *BUNUELO* i els seus afins, en el *DCEC*, article que es podrà usar per completar-los.²

DERIV.: *Bunyolada*. *Bunyolenc*, 'mal fet, esguerrat', sentit que trobem també en el primitiu *bunyol* («quin